

Процес пізнання вічний

Планета Земля, в порівнянні з іншими планетами, є невеликою і розвивається за законами Космосу і своїми внутрішніми законами. На нашій планеті існує різноманітний живий світ. І він розвивається за земними законами, певними етапами розвитку і під впливом космічних факторів. Втручання людини в цей розвиток з її технічними засобами, особливо в останньому столітті, уже призвело до значних негативних наслідків, що в цілому формують погіршення умов життя людини і живих організмів.

Зрозуміло, що проблема взаємодії Суспільства і Природи, є нагальною для усіх наук, і її розуміння є важливим етапом наукових пошуків у виборі пом'якшуючих способів природокористування на планетарному і регіональному вимірах.

Питання соціально-екологічної рефлексії, тобто формування нових знань про наслідки взаємодії Суспільства і Природи, опрацювання напрямів розвитку життя на планеті знаходиться уже давно у сфері діяльності географів. Процес пізнання земних законів розвитку для географії продовжується постійно. Дискусійним для неї на сьогодні лишається розуміння загального об'єкту дослідження. Існують різні думки щодо нього: географічна оболонка, ландшафтна оболонка тощо. Надання об'єкту дослідження у назві певної географічності викликало певне несприйняття науковців інших наук. Публікація статті О. Г. Топчієва, відомого науковця і освітянина, на мою думку, вирішує питання дискусійності та врахування законів розвитку Суспільства і Природи. Разом з тим, редколегія журналу чекатиме і на інші думки щодо викладеного систематизованого матеріалу.

Головний редактор **Л. Руденко**

УДК 911.3

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.003>

| **Топчієв О. Г.**, [ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4469-4131](https://orcid.org/0000-0003-4469-4131).

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Новий погляд на географію: географічні імперативи

Географічна наука потребує методологічного посилення розгляду земної оболонки як єдиної й цілісної геосфери. Концепція географічних імперативів представлена як науковий напрям, орієнтований на таку методологічну трансформацію.

Ключові слова: *географічний холізм, геосфера, геопланування, географічний імператив.*

UDC 911.3

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.003>

| **Topchiyev, O. G.**, [ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4469-4131](https://orcid.org/0000-0003-4469-4131).

Odessa I. I. Mechnikov National University

A new look at geography: geographical imperatives

Geographical science requires methodological strengthening of the consideration of the Earth's sphere as a unitary and integral Geosphere. The concept of geographical imperatives is presented as a scientific direction focused on such a methodological transformation.

Keywords: *geographical holism, geosphere, geoplaning, geographical imperative.*

© Топчієв О. Г., 2022.

Проблеми поєднання законів природи та суспільства у географічних дослідженнях

Методологічна розмежованість законів природи і суспільства стримує дослідження *земної оболонки як цілісної й безперервної геосфери* — загального об'єкту географічних досліджень. А саме цей напрям визначає виключний потенціал географічної науки у розробленні питань взаємодії суспільства з природним середовищем. Українська географія потребує поновлення та організаційно-методологічного оформлення напряму географічних досліджень, що розглядає земну оболонку як загальний об'єкт географічної науки, як цілісну природно-соціально-економічну геосферу [4, 5, 6].

Географія своєю предметною областю охоплює і природу, і суспільство, а відтак потребує глибокого розуміння змісту та механізмів взаємодії природних і суспільних законів. Сучасна наука доволі жорстко розмежовує *закони природи та закони суспільства*, передусім за співвідношенням об'єктивних чи суб'єктивних чинників їхнього формування: закони природи — суто об'єктивні, не залежні від волі людства; для законів функціонування суспільства характерна визначальна роль людської свідомості, умов соціального буття. У вітчизняній географії об'єкт досліджень традиційно позначають як *географічну оболонку*, незважаючи на її суто природно-географічний зміст. Поширене також використання понять *географічна оболонка* та *ландшафтна оболонка* як синонімів, що некоректно. Стає очевидною потреба термінувати об'єкт географічних досліджень окремим поняттям, і ми вважаємо таким *ландшафтну оболонку Землі* [4, 5, 6].

Загальну методологію співвідношення цілого та його складових розглядає напрям сучасної

філософії — *холізм* [8], який наголошує пізнавальні переваги цілісного підходу. Географічний холізм розглядає земну оболонку як цілісну геосферу, що інтегрує природне середовище, людину з її господарською та духовною діяльністю та штучний матеріальний світ, створений людиною. Це положення вже можна вважати базовим постулатом [2] географічної науки. Формування напряму, що вивчає земну оболонку як природно-господарську (соціоприродну) єдність і який слід термінувати як «географічний холізм», стає актуальним [3, 4]. *Концепцію географічного холізму* ми розглядаємо як головну складову такої трансформації географічної науки, за якої вдасться подолати методологічне розмежування в ній природно-географічних та соціально-економічних закономірностей.

Географічна наука послідовно досліджує і розробляє вплив природного середовища на соціально-економічний розвиток людства і наслідки зворотного впливу суспільства на природу. Водночас у ній традиційно позначені як головні напрями природнича (фізична) та суспільна (соціально-економічна) географія. Загальногеографічний напрям досліджень представлений лише допоміжними та обслуговуючими дисциплінами. Монографій і посібників з теорії та методології загальної (холістичної) географії практично нема. Не позначений напрям загальногеографічних досліджень у переліках фахових спеціальностей географів, у назвах кафедр та наукових підрозділів, у спеціальностях докторських дисертацій. Цей напрям раніше термінували як *моністичний*, пізніше — як *загальногеографічний, інтегральний*, а останнім часом — як *холістичний*.

Концепція імперативів

Наприкінці XVIII ст. І. Кант розробив *категоричний імператив* як базове поняття філософії етики, як моральний закон, що доповнює закони природи і розв'язує суперечності людської свободи та необхідності у взаєминах суспільства з природою [1]. Цільова настанова категоричного імперативу — досягнення морального переконання у необхідності дотримання чи утвердження певних норм і правил своєї поведінки і сприйняття такої норми суспільством як «морального закону». «Категоричним» він є тому, що не обґрунтовується, не доводиться,

не має обов'язкового характеру. Це своєрідний морально-етичний постулат.

Закони суспільства актуалізують проблему співвідношення у цивілізаційному розвитку людства, в історії людства категорій необхідності та свободи, зокрема вільного вибору людством обмежень суспільної необхідності. Сучасна наука веде настійливий пошук правильного поєднання у цивілізаційному поступові людства проявів об'єктивних законів та свідомих дій населення. І. Кант свого часу здійснив глибокий теоретичний розгляд цієї

морально-філософської проблеми, і такий підхід використаний для методологічного розроблення *концепції географічних імперативів*.

Особливість людської свідомості, за І. Кантом, — відчуття «провини» за невідповідність суспільного буття вимогам природи: запити та технічні можливості людства у багатьох ситуаціях не відповідають природним нормам і закономірностям. Суспільство дедалі глибше розуміє негативні наслідки своєї життєдіяльності і для природного середовища, і для самого населення. Формуються своєрідні «компенсаційні» види господарської діяльності, орієнтовані на подолання таких негативів, серед них охорона природи і створення природних каркасів територій, різноманітні меліорації природного середовища, планувальне впорядкування довкілля. Показово, що такі види діяльності, як правило, ще не позначені в офіційних класифікаторах галузей та видів економічної діяльно-

сті. Їх виділяють в окрему групу і термінують як *соціоприродні види діяльності* [3, 7].

Ми розглядаємо категорію імперативного постулату І. Канта як методологічний підхід до поєданого розгляду природних і суспільних законів і закономірностей у дослідженні земної оболонки як цілісної соціоприродної геосфери. Його практичною реалізацією слугує *концепція географічних імперативів*. Методологічна схема географічного імперативу доволі проста: географі позначають актуальну і складну проблему взаємодії суспільства з природою *моральним імперативом*; якщо громадська думка сприймає цю проблему, то її статус підвищують до рівня *напрямку досліджень*, а суспільство послідовно піднімає її значення до «*морального закону*». Моральний імператив стає загально визнаним, і надалі його використовують як *базовий постулат географії*, тобто як вихідне поняття, що не потребує попередніх обґрунтувань.

Методологічна схема географічного холізму

Першим кроком до формування географічного холізму — напрямку вивчення земної оболонки як цілісної соціоприродної геосфери, є розроблення його концептуально-понятійної системи. Наводимо загальний огляд вихідних положень географічного холізму, який доповнює і посилює традиційні галузеві напрями географічних досліджень — природно-географічний (фізико-географічний) та соціально-економічний (суспільно-географічний), напрямом загальногеографічних досліджень *цілісної й безперервної оболонки Землі*.

Концептуально-понятійна схема (*рис. 1*) показує сукупність вихідних положень і напрямів, які поєднано визначають теоретико-методологічні засади географічного холізму як розділу географічної науки, за яким оболонку Землі досліджують як цілісну багатокомпонентну геосферу.

Йдеться про розроблення теорії та методології розгляду земної оболонки як цілісного при-

родно-соціально-господарського чи соціоприродного системного формування [3, 4]. Основу даної концептуально-понятійної системи становлять характеристики *предметної області географії*, серед яких *загальний об'єкт географічних досліджень, загальний предмет географічних розробок і географічний метод досліджень*. Зрозуміло, що визначення об'єктів і предметів географічних досліджень у конкретних програмах і проектах може бути дуже різним. Нагадаємо, що географічний холізм використовує найбільш загальні й комплексні дефініції об'єкту та предмету досліджень. Саме з цих міркувань вони позначені як «загальні» — *загальний об'єкт і загальний предмет*. Зауважимо також, що напрями і базові категорії, які формують географічний холізм, змістовно перетинаються і певною мірою дублюються. Але методологічне структурування холістичного напрямку географічних досліджень і за таких умов необхідне.

Базові поняття — географічні імперативи

Загальним об'єктом географії за її холістичним напрямом є оболонка Землі, що являє собою геосистемну цілісність природного середовища, населення з його виробничою та духовною діяльністю і штучного матеріального світу, створеного людством. Фундаментальним положенням географічного холізму виступає *імператив*

цілісності земної оболонки. Від зародження географії об'єкти її досліджень послідовно змінювали назви — від *земної поверхні та земної оболонки до географічного середовища та інвайронменту, географічної оболонки та ландшафтної оболонки Землі*, але зберігали свою комплексність і системну цілісність. Сучасна географічна

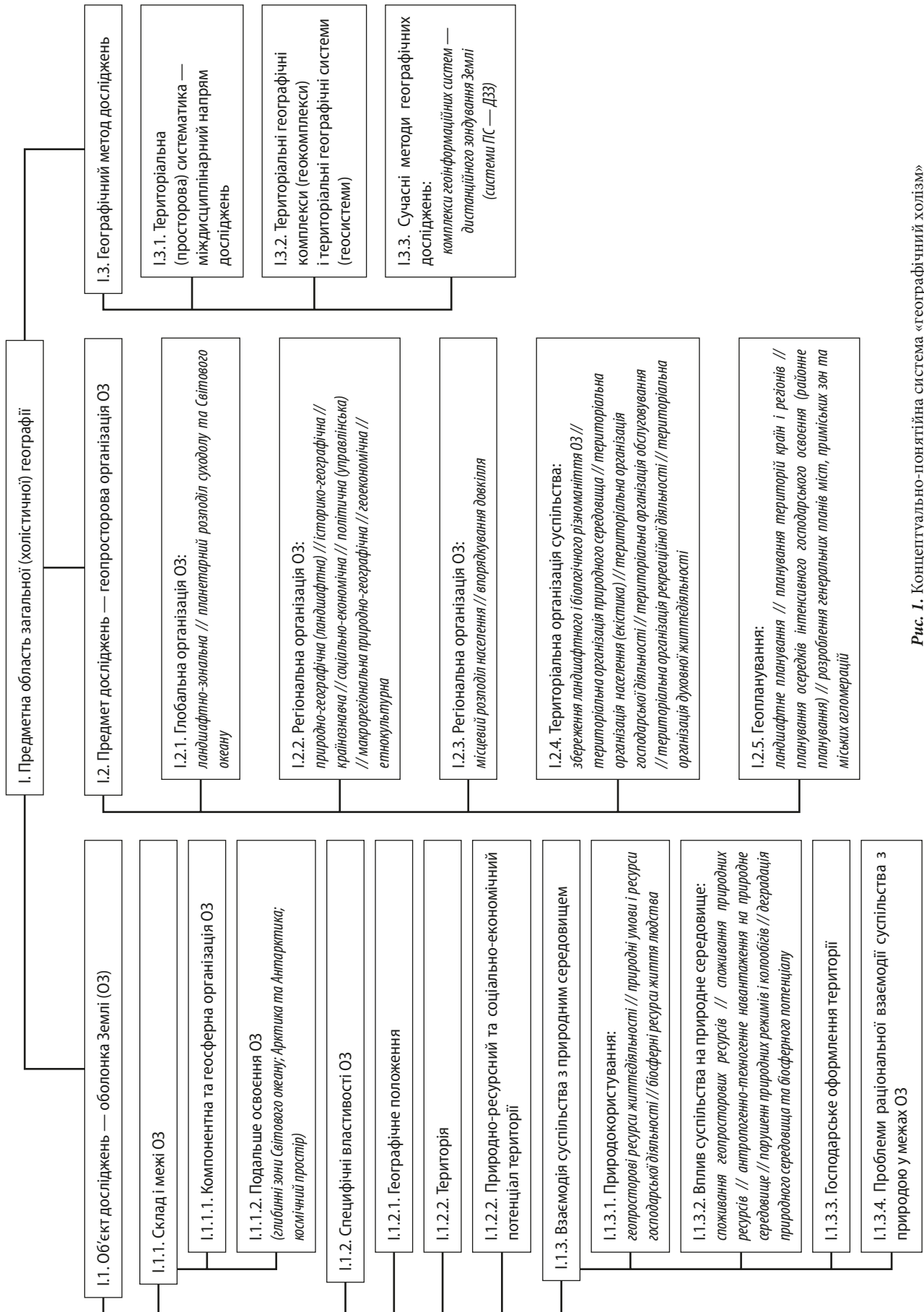

Рис. 1. Концептуально-понятійна система «географічний холізм»

наука доволі чітко визначає об'єктом своїх досліджень цілісну земну оболонку, яка у вітчизняній географії термінована як географічна оболонка або ландшафтна оболонка [4, 5, 6].

Оболонка Землі — своєрідний об'єкт досліджень, що має низку *специфічних властивостей*, зумовлених предметною областю географії.

Географічні об'єкти характеризують за місцеположеннями — місцями на земній оболонці. *Географічне положення* об'єктів визначають за їх координатами — сферичними (широта й довгота) або прямокутними. Але більш змістовною та глибокою є характеристика географічного положення за відношеннями і зв'язками даного об'єкту до всіх інших об'єктів, що впливають чи можуть впливати на його функціонування та розвиток. Саме такі відношення і зв'язки формують *потенціал географічного положення*. Відомі численні приклади зародження та прискореного розвитку міст та економічних полюсів зростання саме за рахунок чинника вдалого географічного положення. У наведеній концептуально-понятійній схемі (рис. 1) *географічне положення* представлено як фундаментальна категорія — *імператив географії*. *Потенціал географічного положення* визначають як сукупність (у формалізаціях — інтеграл) відношень і зв'язків даного об'єкту до всіх інших, які впливають чи можуть впливати на його розвиток. Така дефініція орієнтує дослідника на поєднаний аналіз відношень і зв'язків географічних об'єктів — природно-географічних, культурно-історичних, соціально-економічних.

Вагомий пізнавальний статус має ще один *географічний імператив* — *територія*. Рівень теоретико-методологічного розроблення цього поняття лишається недостатнім. З одного боку, це вихідне поняття географії, що має прадавню історію свого використання. З іншого — лише в наш час територію почали розглядати як унікальний і безальтернативний ресурс. Зауважимо, що в офіційних класифікаціях природних ресурсів територію не виділяють окремою позицією і звичайно розглядають поєднано з земельними ресурсами, чого вкрай недостатньо. Сучасна практика геопросторового планування помітно посилює інтерес до *ресурсу території*, який у наш час вже термінують як *геопросторовий ресурс*. У складі державного земельного кадастру з часом буде розроблений і офіційно введений розділ «геопросторові ресурси України».

Географічне ресурсознавство орієнтоване на вивчення та кадастрову оцінку умов і ресурсів,

що їх надає людству оболонка Землі. Йдеться не лише про галузевий і компонентний облік умов і ресурсів, а й про *географічний імператив ресурсного потенціалу території*. Це одне з базових понять географічних досліджень, що має ознаки географічного постулату, охоплює всю сукупність умов і ресурсів життєдіяльності людства і відповідає методологічним вимогам географічного холізму. На даний час в Україні функціонують кадастри мінерально-сировинних ресурсів, водний кадастр, лісовий кадастр, соляний і вітровий кадастри. Завершується введення державного земельного кадастру.

Сучасні запити суспільства на оцінку ресурсного потенціалу територій потребують розроблення компонентно-галузевих геоінформаційних систем умов і ресурсів та їхнє наступне узагальнення у вигляді *географічних кадастрів умов і ресурсів* країни та її регіонів. Ресурсний потенціал території набуває статусу географічного імперативу — географічного постулату, вихідного поняття, що не потребує додаткового обґрунтування у подальшому використанні. Методологічними проблемами ресурсознавства лишаються систематика і класифікація умов і ресурсів життєдіяльності населення.

Поняття *природокористування*, розроблене у середині минулого століття, вже набуло статусу географічного постулату. Наукове обґрунтування раціонального — збалансованого й заощадливого природокористування, посідає чільне місце у проблемах взаємодії суспільства з природою, зокрема у регламентованому і сталому соціально-економічному розвитку людства. Концепції природокористування орієнтовані на розроблення систематики напрямів і форм господарської діяльності людства співставно з різними умовами середовища життєдіяльності — природно-географічними, культурно-історичними, соціально-економічними, адміністративно-політичними.

Природокористування у наш час має статус актуальної міждисциплінарної проблеми: світова наука зусиллями численних наукових напрямів і дисциплін обґрунтовує методи і форми використання умов і ресурсів природного середовища — екологічно безпечні, економічно ефективні, такі що зберігають ландшафтну-біосферний потенціал земної оболонки. *Природокористування* — базове поняття географічної науки, загальноприйнятий *географічний імператив*.

Ваговою складовою даної концептуально-понятійної системи є характеристика *господар-*

ського освоєння території. Йдеться про процеси заселення та господарського освоєння життєвого простору, про поступальне ускладнення напрямів і форм господарської діяльності, про різні рівні господарського освоєння території, про різні типи розселення та територіальної організації господарства. Це поняття безпосередньо взаємопов'язане з природокористуванням і поділяє його пізнавальний статус базової категорії географічних досліджень. Воно повинно стати географічним імперативом.

Достатньо узгодженим і поширеним є сучасне визначення загального предмету географічних досліджень: **географія — наука про геопросторову організацію оболонки Землі [4, 5, 6].** З античних часів специфікою географічної науки була її *хорологічність (просторовість)*. Надалі географи розробляли засади *територіальної або просторової систематики*. Протягом минулого століття набуло поширення *планування територій*, яке у наш час термінують як *геопросторове планування*, що більш точно визначає предметну сутність географічних досліджень. Географи вивчають земний простір, саме тому поширеним став термін «геопросторовий» на заміну попереднього «просторовий». Поняття *геопросторова організація* вже має статус базового постулату географічної науки, і його слід розглядати як географічний постулат *геопросторової організації (впорядкованості) земної оболонки*.

Концепція територіальної організації суспільства, розроблена в останній третині минулого століття (Р. Морілл та ін.), набула значного поширення і вже має статус базового поняття географії, а певною мірою — географічного постулату. Іншими словами, у сучасних розробках її вже використовують як вихідне положення, що не потребує обґрунтування. *Територіальна організація суспільства* — складне й багатоаспектне поняття, що поєднує такі різновиди територіальної організації: природничо-середовищну; екістичну — розселення населення; виробничої діяльності; надання послуг; духовної життєдіяльності; оздоровлення та відпочинку. На даний час воно має всі ознаки базового географічного постулату, не дивлячись на його суспільно-географічний зміст, і повною мірою відповідає **географічному імперативу територіальної організації суспільства**.

Планування територій (геопланування) має довгу історію свого формування, але як науковий напрям прикладних географічних досліджень веде відлік з кінця XIX ст. Останнім ча-

сом у багатьох країнах, зокрема європейських, посилюються запити на планування територій і впорядкування довкілля з використанням сучасних геоінформаційних технологій і програм. Показово, цей напрям у світі термінують як *геопросторове планування*, що засвідчує провідну роль географічної науки у його розробленні. У географічних розробках використовують *геопланування* різних видів: ландшафтне планування; планування територій країн і регіонів, що включає планувальні розробки природних каркасів екологічної безпеки територій, територіальних систем розселення, територіальних систем виробництва, каркасів антропогенно-техногенних навантажень, територіальних рекреаційних систем, територіальних систем обслуговування та духовної життєдіяльності. Серед напрямів геопланування *планувальні розробки осередків інтенсивного господарського освоєння* — так зване *районне планування* (раніше його називали «районною планівкою»), а також розробки *генеральних планів міст і приміських зон*. Планування територій (геопланування) являє потужний напрям географічного холізму, оскільки поєднує різноманітні компонентно-галузеві планувальні розробки з їх комплексним розглядом і міжпредметними інтеграціями. У контексті даної розробки це **географічний імператив геопланування**.

Низка базових понять і концепцій географічного холізму пов'язана з *географічним методом досліджень*. Просторовість (хорологічність) предметних представлень географії позначає особливі властивості географічних об'єктів. Серед них місцезположення об'єктів в межах земної оболонки, просторові зв'язки і відношення між ними, територіальні поєднання і комплекси різних компонентів земної оболонки. Географія — єдина серед наук, розробляє принципи і методи *територіальної (просторової) систематики* досліджуваних об'єктів, яка істотно доповнює загальнонаукові ознакові систематики і має значне поширення серед інших наук.

Географічний метод досліджень формує **геопросторову (територіальну) систематику** об'єктів і явищ ландшафтної оболонки Землі. Прерогативою географічної науки лишається розроблення теоретичних принципів і методів геопросторових класифікацій, типологій і систематик, тобто розподілів об'єктів дослідження відносно території. Сучасна наука численні та різноманітні класифікації та типології поділяє на два головних напрями — *систематика по*

вертикалі (ознакова систематика) і систематика по горизонталі (територіальна систематика), що засвідчує фундаментальну роль географічного методу досліджень та геопросторової систематики. **Геопросторова (територіальна) систематика** повинна набути статусу базового поняття — **географічного імперативу**.

У предметній області географії геопросторова систематика представлена базовими концепціями **територіальних географічних комплексів — геокомплексів**. Концепції геокомплексів ведуть свою історію від кінця XIX ст., коли формувалося ландшафтознавство. Надалі поняття територіальних географічних комплексів набули відповідного теоретико-методологічного розроблення і вже мають статус вихідних базових понять, а подекуди і постулатів. Географи розробляють та активно досліджують **геокомплекси** природні, соціально-економічні, інфраструктурні (штучний матеріальний світ, створений людиною), техногенні. На особливу увагу заслуговують «комбіновані» та «похідні» територіальні комплекси, які поєднують компоненти земної оболонки різної природи. Такі геокомплекси терміновані як природно-антропогенні, природно-економічні, соціоприродні, антропогенно-техногенні. Загальною закономірністю географічного холізму є постійне зростання часток «похідних» геокомплексів: господарське освоєння земної оболонки стрімко зростає, і частка природних (суто природних) геокомплексів невинно скорочується. Концепції територіальних географічних комплексів формують **географічні імперативи геокомплексів**.

Ще один напрям геопросторової систематики представляють концепції **територіальних географічних систем — геосистем**. Поширення концепцій геосистем зумовлене прискореним розвитком загальнонаукової системної методології, започаткованим у першій половині минулого століття. У сучасних географічних дослідженнях розглядають територіальні географічні

системи різних типів: природні — компонентні й комплексні (ландшафтні); екістичні (розселення населення); транспортно-логістичні; політико-адміністративні; соціально-економічні; територіальні системи виробництва, обслуговування, духовної діяльності. Різновидом географічних систем слугує формування сучасної **мережевої організації світової економіки**, що певною мірою протистоїть її традиційним формам **територіальної організації «центр — периферія»**. Геосистема вже має ознаки базового постулату географії, який може стати **географічним імперативом територіальних систем**.

Сучасна наукова революція спричинила кількісний і якісний стрибок інформації, який називають «інформаційним вибухом». Джерела і потоки наукової інформації, пов'язані зі стрімким зростанням інформаційних технологій, розвитком космічних методів дистанційного зондування земної поверхні, масовим використанням географічних інформаційних систем (ГІС), формуванням глобальних і регіональних інформаційних мереж, вже помітно перевищують організаційні та технічні можливості їхнього впорядкування та оброблення. Ця проблема позначена у концептуально-понятійній системі географічного холізму двома напрямками (**рис. 1**). За першим географічна наука, як і всі інші галузі знань, повинна розробити **систему впорядкування потоків новітньої інформації** відповідно до власної предметної області та запитів суспільства на такі знання. Другий напрям посилення методичних засад географічних досліджень полягає у пріоритетному розробленні та використанні **систем геоінформаційних технологій і методів дистанційного зондування Землі — систем ГІС-ДЗЗ**. За часом формування ці напрями наймолодші і найбільш динамічні у складі географічного холізму. Інформаційна революція спричиняє розроблення нових постулатів і формування відповідних географічних імперативів [**6, 9, 10**].

Попередні узагальнення та висновки

Для української географії актуальним є посилення, а певною мірою і формування напряму загальногеографічних (холістичних) досліджень, який доповнить і розширить традиційні фізико-географічні та суспільно-географічні розробки і напрацювання. Цільова настанова такого напряму — розроблення проблем взаємодії суспільства з природою.

Методологічна розмежованість законів природи і суспільства ускладнює обґрунтування напрямків і схем більш раціональної взаємодії людства з природним середовищем, і концепція географічних імперативів спрямована на подолання такого бар'єру. Для дослідження проблем, зумовлених природно-географічними та соціально-економічними чинниками, природні

закономірності розглядають поєднано з географічними імперативами, тобто з наявними науковими та суспільними оцінками їхньої актуальності та злободенності.

Географічні імперативи, сприйняті науковою громадськістю, можуть ставати «морально-етичними нормами» суспільства і набувати статусів базових понять — постулатів географії.

References [Література]

1. Kant, I. (2004). *Critique of Practical Reason*. Kyiv: Universe. 240 p. [In Ukrainian]. [Кант І. Критика практичного розуму. Київ: Юніверс. 2004. 240 с.].
2. Postulate (2002). In: Shinkaruk, V.I. (chief editor) et al. *Philosophical encyclopedia*. Kiev: Abrys. P. 503 [In Ukrainian]. [Постулат. Шинкарук В. І. (гол. редкол.) та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис. 2002. С. 503].
3. Sonko, S. P. (2003). Spatial development of socio-natural systems: the path to a new paradigm. Kyiv: *Nika-Center*. 287 p. [In Ukrainian]. [Сонько С. П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми. Київ: Ніка-Центр. 2003. 287 с.].
4. Topchiev, O. G. (2016). Subject area of geography and its modern methodological transformations. *Ukrainian geographical Journal*. No. 1: 64–69 [In Ukrainian]. [Топчієв О. Г. Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації. Український географічний журнал. 2016. № 1. С. 64–69]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.064>
5. Topchiev, O. G., Malchykova, D. S., Pylypenko, I. A., Sych, V. A., & Yavorska V. V. (2020). The system of Geographical Sciences: domestic experience in the conditions of modern subject transformation. *Economic and social geography*. No. 83 : 4–11 [In Ukrainian]. [Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С., Пилипенко І. О., Сич В. А., Яворська В. В. Система географічних наук: вітчизняний досвід в умовах сучасної предметної трансформації. Економічна та соціальна географія. 2020. Вип. 83. С. 4–11]. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2020.83.4-11>
6. Topchiev, O. G., Malchykova, D. S., Pylypenko, I. O., & Yavorska, V. V. (2020). Methodological principles of geography. Kherson: *Helvetica*, 366 p. [In Ukrainian]. [Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С., Пилипенко І. О., Яворська В. В. Методологічні засади географії. Херсон: Гельветика, 2020. 366 с.].
7. Topchiev, O.G., & Sych, V.A. (2020). Problems of clustering and structuring of socio-natural types of economic activity in geographical researches. *Ukrainian Geographical Journal*. No. 2 : 65–72 [In Ukrainian]. [Топчієв О. Г., Сич В. А. Проблеми кластеризації та структурування соціоприродних видів господарської діяльності у географічних дослідженнях. Український географічний журнал. 2020. Вип. 2. С. 65–72]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.065>
8. Holism (2002). In: Shinkaruk, V.I. (chief editor) et al. *Philosophical encyclopedia*. Kyiv: *Abrys*. P. 700 [In Ukrainian]. [Холізм (голізм). Шинкарук В. І. (гол. редкол.) та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис. 2002. С. 700].
9. Boehm, R. G., & Petersen, J. F. (1994). An Elaboration of the Fundamental Themes in Geography. *Social Education*. 58(4) : 211–218.
10. International Charter on Geographical Education. (2016). URL: <http://www.igu-cge.org/2016-charter/>

Стаття надійшла до редакції 10.09.2022

For citation [Для цитування]

Топчієв О. Г. Новий погляд на географію: географічні імперативи // Укр. геогр. журн. 2022. № 3. С. 3–10. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.003>

Topchiyev, O. G. (2022). A new look at geography: geographical imperatives. *Ukr. Geogr. Zh.*, 2 : 3–10. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.003>